

Kulturdepartementet

103 33 Stockholm

Stockholm, 2016-03-10

Remissvar

Remiss av betänkandet (SOU 2015:88) Gestaltad livsmiljö

Ku2015/02481/KL

Sammanfattning

Kungliga tekniska högskolan (KTH) instämmer med utredningens övergripande syfte att få till stånd en kraftsamling inom fältet arkitektur, form och design. Den gällande arkitekturpolitiken formulerad i Framtidsformer (Prop. 1997/98:117) behöver uppdateras för att kunna möta dagens verklighet. Kunskapen om arkitektur och design är idag bristfällig i Sverige. Detta är oroväckande med tanke på de utmaningar det svenska samhället står inför, så som ett ökat flyktingmottagande, en ökande segregation och inte minst en akut bostadsbrist. Vi står också inför ett kommande "miljonprogram" inom bostadsbyggandet. För att klara denna avsevärda uppväxling av byggandet utan avkall på den byggda miljöns kvalitet krävs en ökad kunskap och medvetenhet om betydelsen av arkitektur, form och design. Detta eftersatta politikområde bör stärkas för att vi inte ska bygga in sociala och ekonomiska problem som kan få radikala konsekvenser för framtida välfärd i Sverige. Trots detta ser vi inte att utredningens förslag svarar på problemen. Däremot anser vi att genom vissa avgörande förändringar kan utredningen ligga till grund för en interdepartemental kraftsamling kring den byggda miljön.

- KTH förordar *arkitektur som ett eget område*, både politiskt och begreppsligt, vilket får konsekvenser för hela remissens förslag.
- KTH instämmer *inte* i utredningens förslag att inrätta en ny myndighet, Myndigheten för gestaltad livsmiljö. Vi föreslår istället att ett nytt uppdrag, med liknande syfte som den föreslagna myndigheten, ges till Boverket.
- KTH anser att ArkDes ska behållas som museimyndighet där samlingar och arkiv, utställningsverksamhet, pedagogik, forskning och en oberoende kritisk hållning ska värnas. Vi lutar oss mot Museiutredningens lagförslag (SOU 2015:89) att de allmänna museernas fria ställning som kunskapsinstitutioner i samhället ska säkras.

- KTH anser *inte* att riksarkitekten ska placeras på Fastighetsverket, som är en förvaltande myndighet. Istället föreslår vi att riksarkitekten knyts till Boverket med ett eget anslag och med ansvar att leda plattformsarbetet.
- KTH stödjer utredningens förslag om en särskild forskningsutlysning inom området gestaltad livsmiljö.
- KTH menar att förslaget att permanenta de nationella forskningsnätverk som finns inom arkitektur och design är av central vikt för att höja kompetensen inom fältet. Denna forskningsförstärkning skulle också bidra med viktig kunskap för utbyggnaden av bostadsbeståndet.

Avsnitt 3.6. Arkitektur, form och design är delar i en helhet

KTH instämmer med utredningen att arkitektur, form och design kan ses som delar i en helhet. Men vi menar att det också är centralt att ta hänsyn till de tre områdenas *olikheter*, till exempel i relation till grundläggande ekonomiska och rättsliga villkor för de respektive fälten. Arkitektur och stadsbyggande är reglerat i Plan- och bygglagen och av Boverkets byggregler – frågor som relaterar till dessa regelverk ligger idag på Boverket. Då villkoren för design, form och arkitektur skiljer sig väsentligt i relation till ekonomi och politik menar vi att arkitektur i dagsläget måste betraktas som ett eget fält. Vi förordar därför *arkitektur som ett eget område*, både politiskt och begreppsligt.

Avsnitt 4. Perspektivet gestaltad livsmiljö och utmaningar för området

KTH menar att det är av vikt att anlägga perspektivet gestaltad livsmiljö. Däremot anser vi att även konst och stadsbyggnad ingår ett sådant perspektiv. Utredningens utgångspunkt i ett holistiskt perspektiv ter sig oklar. Vi menar att arkitektur, form och design (även konst och stadsbyggnad) samverkar i en gestaltad livsmiljö och på så sätt kan utgöra ett perspektiv, men vi hävdar också *vikten av diversifierade perspektiv* utifrån de enskilda områdena.

Avsnitt 6. Nya mål för arkitektur-, form- och designpolitiken utifrån perspektivet gestaltad livsmiljö

KTH stödjer utredningens nya mål och trycker på ”ett förebildligt offentlig agerande” och menar att utbildningens och forskningens roll inom det offentliga agerandet ska förtydligas. KTH vill se att de utbildningspolitiska frågorna kring arkitektur tas på allvar. Idag har vi brist på praktiserande arkitekter samtidigt som vi står inför en stor bostads- och samhällsutbyggnad. Sveriges arkitekturskolor har ett starkt behov av att öka sina utbildningsplatser samt att uppdatera den ”designtilldelning” som ska värna utbildningens kvalitet. För att arkitekturutbildningen i Sverige ska kunna agera förebildligt krävs en omedelbar översyn av utbildningarnas grundläggande villkor.

Avsnitt 7. Myndigheten för gestaltad livsmiljö

KTH instämmer *inte* i utredningens förslag att ombilda ArkDes till en ny myndighet, Myndigheten för gestaltad livsmiljö. Vi menar att det är av stor vikt för det offentliga samtalet, förebildligheten att tänka fritt och kunskapsutvecklingen inom arkitektur att ett arkitekturmuseum finns kvar. Utredningens förslag att skapa en myndighet som har som sitt uppdrag att vägleda regeringen på bekostnad av ett politiskt fristående museum ser KTH som ett allvarligt felsteg. Att skilja samlingarna (arkivet) från forskningen, den

pedagogiska verksamheten och utställningsverksamheten är att splittra viktiga komponenter som istället borde ses som en kreativ tillgång för allmänhet, profession, forskare och politiskt sakkunniga. Den arkitektur- och stadsbyggnadshistoriska forskningen behandlas inte av utredningen, men KTH menar att den samtida historieproduktionen är en demokratifråga som ständigt behöver diskuteras i relation till samtiden. Den historiska medvetenheten är central för framtida beslut och borde därmed ses som medverkande i samhällsutvecklingen. Detta motverkas med den uppdelning som utredningen föreslår mellan den nya myndigheten och samlingarna. Att dessutom flytta från ändamålsliga lokaler, formgivna för att ta hand om fyra miljoner objekt, till nya lokaler inte planerade för ändamålet tycks enbart generera en onödig kostnad.

KTH förordar att ett nytt uppdrag ges till Boverket, liknande det som är formulerat för den nya myndigheten. Då Boverket behöver komplettera kompetensen inom gestaltungsfrågor och specifika arkitekturfrågor menar vi att det är av vikt att organisera plattformen så den blir en garant för kvalitet inom fältet arkitektur och stadsbyggnad. Den i utredningen föreslagna riksarkitekten föreslår vi få mandat och anslag att driva det nya plattformsarbetet.

Avsnitt 8. Det offentliga och insatser inom arkitektur, form och design

KTH anser att förslaget att tillsätta en riksarkitekt (vi förordar ett namnbyte) är vägt men kan med ett förtydligt mandat bli verksamt. Vi föreslår att riksarkitekten får mandat och anslag att leda det nya plattformsuppdraget.

KTH stödjer förslaget att inrätta en fond för utvecklingsinsatser inom arkitektur, form och design. KTH förordar också införandet av *wild card*-systemet vilket kan gynna innovationskraften hos små och medelstora företag. Av detta skäl bör tävlingsreglerna ses över och även LOU borde förnyas i denna inriktning. KTH anser att regeringen borde ge statliga fastighetsföretag i uppdrag att arrangera tävlingar med *wild card*-systemet samt att överläggningar upptas med SKL om införandet av *wild card*-system i tävlingar arrangerade av kommuner och landsting.

Avsnitt 9. Höjd kompetensnivå inom offentlig upphandling

KTH stödjer utredningens förslag om höjd kompetensnivå inom offentlig upphandling.

Avsnitt 10. Kunskap, kompetens och samverkan

Att kunskapen om och kompetensen inom området arkitektur, form och design behöver förstärkas vill KTH lyfta upp som ett av de mest centrala förslagen i utredningen. Vi menar att en breddad rekrytering är av stor vikt för demokratin och det arbetet måste ske på många fronter samtidigt. Utbildningen inom ämnet på grundskole- och gymnasienivå bör stärkas och vi föreslår att Utbildningsdepartementet och Skolverket får i uppdrag att ansvara för att arkitekturpedagoger utbildas. Själva utbildningen bör högskolan- och universitetet ansvara för. KTH förordar dessutom att kommunerna inrättar arkitekturkonsulenter, med beställarkompetens, vilka kan stötta grund- och gymnasieskolornas utbildning inom ämnet.

Utbildningen på högskolenivå bör stärkas. Idag är det brist på arkitekter i Sverige vilket är oroväckande då vi står inför en stor utbyggnad av bostadsbeståndet vars utformning kommer att påverka den framtida svenska välfärden. Att bygga bostäder är också att bygga städer och urbana rum, och därmed påverkas infrastruktur, rörelsemönster och sociala indelningar av samhället. Det

kommande bostadsbyggandet kommer att påverka samhällsstrukturen i grunden. Det är vårt ansvar som delaktiga och demokratiska medborgare att verka för att statsmakten lägger resurser på hur denna utbyggnad formges. Den professionella kompetensen inom fältet för arkitektur, form, design och stadsbyggande måste därför stärkas. KTH förordar en översyn av de svenska arkitekturutbildningarna med syfte att öka antalet utbildningsplatser samt garantera utbildningens kvalitet. År 2007 uppdaterades tilldelningen med en så kallad "design-prislapp" för att utbildningarna skulle nå upp till det kvalitetskrav som ställs på den gestaltande delen av utbildningarna vilken är mer resurskrävande. Idag behöver design-prislappen ytterligare förstärkas då den endast täcker en minoritet av de kurser som utbildningarna ger. Utredningens argumentation att offentligheten är förebildlig leder till att en uppgradering av dagens högskoleutbildning bör ske.

Arkitekturforskningen behöver stärkas. KTH menar att förslaget att permanenta de nationella forskningsnätverk som finns inom arkitektur och design är av central vikt för att höja kompetensen inom fältet. Denna forskningsförstärkning skulle också bidra med viktig kunskap i samband med utbyggnaden av bostadsbeståndet. KTH stödjer utredningens förslag om en särskild forskningsutlysning inom området Gestaltad livsmiljö.

KTH instämmer med utredningen i beskrivningen av vikten att höja beställarkompetensen, men menar att de utbildningar och initiativ som idag finns behövs förstärkas.

Avsnitt 11. Lagstiftning och andra styrmedel

KTH avviker från utredarens mening att inga lagändringar behövs. Vi förordar istället att "rumsliga kvaliteter" säkras genom lagstiftning och föreslår att det skrivs in i Plan- och bygglagen. Det framstår som viktigt idag när vi står inför ett "nytt miljonprogram" och vi vet att förtätningar och hög exploatering drivs fram av ett byggande alltför styrt av kostnadseffektivitet, vilket resulterar i interiöra och exteriöra rum med en undermålig kvalitet och dåliga livsmiljöer (inte minst ur ett barnperspektiv).

Kvalitet i arkitektur och stadsbyggnad förutsätter tillgång till effektiva styrmedel. Ett viktigt styrmedel i sammanhanget är gestaltningsprogram som behöver få en starkare ställning i stadsbyggandet. En tydligare koppling mellan utvecklingen av gestaltningsprogram och regleringen av markanvändningen vid detaljplaneläggning skulle kunna bli ett effektivt styrmedel. På liknande sätt behöver utvecklingen och användningen av arkitekturpolitiska program på kommunal och regional nivå samordnas med en förnyelse av Plan- och bygglagen.

Remissen har utarbetats av universitetslektor Helena Mattsson, institutionen för arkitekturskolan vid skolan för arkitektur och samhällsbyggnad.

Peter Gudmundson
Rektor